A black and white close-up photograph of a woman's face, focusing on her eyes and hair. The image is partially obscured by large, bold, black text. The text is arranged in two lines: the top line contains the words 'rodna', 'ravnopravnost', 'u lokalnim', and 'zajednicama' stacked vertically, and the bottom line contains the large letters 'ro' and 'za' stacked vertically.

rodna
ravnopravnost
u lokalnim
zajednicama

ro
za

rodna
ravnop
u lokal
zajedn

ravnost

nim

-3-

icama

Predgovor

Zakon o ravnopravnosti spolova kaže da su jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave dužne u svim fazama planiranja, donošenja i provedbe neke odluke ili akcije ocjenjivati i vrednovati učinke te odluke ili akcije na položaj žena, odnosno muškaraca, radi postizanja stvarne ravnopravnosti žena i muškaraca. Kraće rečeno, dužne su provoditi rodno osviještenu politiku. Međutim, općenito prevladava značajno nerazumijevanje što to zapravo znači i na koji način kreirati rodno osjetljive politike. Iz tog razloga pred vama se nalazi publikacija “Rodna ravnopravnost u lokalnim zajednicama” koja pojašnjava temeljne pojmove kreiranja rodno osviještenih politika i proračuna, pojašnjava institucionalne mehanizme za promicanje rodne ravnopravnosti u Hrvatskoj i Europskoj uniji te navodi smjernice za kreiranje rodno osviještenih politika na lokalnoj razini.

Kao što se vidjelo iz istraživanja o institucionalnim mehanizmima za promicanje ravnopravnosti spolova koje je proveo CESI 2008. godine, županijska povjerenstva za ravnopravnost spolova često ne znaju što bi mogla i trebala činiti kako bi ispunila svoju ulogu lokalnih mehanizama za promicanje rodne ravnopravnosti; stoga smo u ovoj publikaciji odlučile predstaviti po jedan primjer dobre prakse povjerenstava iz svake regije u Hrvatskoj. Predstavljamo povjerenstva za ravnopravnost spolova Istarske županije, Splitsko-dalmatinske županije,

Varaždinske županije i Vukovarsko-srijemske županije te zahvaljujemo njihovim predsjednicama i predsjednicima Sonji Grozić Živolić, Ivanki Luetić-Boban, Vladi Cindrić i Antunu Žagaru te članicama i članovima povjerenstava što su pristali surađivati u izradi ove publikacije.

U sklopu projekta “Liderice u lokalnim zajednicama – Žene to mogu”, a u susret lokalnim izborima koji se održavaju u svibnju 2009. godine, CESI je zajedno sa svojim suradnicama održao dva edukacijska seminar na kojima je sudjelovalo 40 političarki iz 6 stranaka iz cijele Hrvatske. Na seminarima smo razgovarale o tome koje su moguće mjere za rješavanje problema vezanih uz rodno-uvjetovano nasilje, zapošljavanje žena, usklađivanje privatnog i profesionalnog života te političku participacije žena. Neke od tih mjera koje bi lokalna i područna (regionalna) samouprava mogla uvrstiti u svoje programe rada i posljedično u svoje proračune, navodimo u poglavlju “Rodno osviještena politika u lokalnim zajednicama”.

Nadamo se da će vam ova publikacija biti koristan putokaz u kreiranju lokalnih politika za promicanje rodne ravnopravnosti.

Diskriminacija žena i rodno osviještena politika

- 5 -

U našem dijelu svijeta, koji zovemo „zapadnim“ i smatramo ga „razvijenim“, prije samo 40 godina sve žene nisu imale pravo glasa na izborima, nisu imale jednak pristup obrazovanju, nisu mogle voditi države i nisu imale pristup visokim pozicijama u poslovnom svijetu. I danas žene u većini zemalja svijeta ne ostvaruju svoja prava, štoviše, prema podacima Ujedinjenih naroda, diskriminacija žena u svim područjima života i dalje je vrlo raširena.

Diskriminacija
na temelju spo-
la zabranjena je
Ustavom RH kao
i Zakonom o suz-
bijanju svih obli-
ka diskriminacije,
Zakonom o rav-
nopravnosti spolo-
va i Zakonom
o radu.

U Hrvatskoj žene čine 52% stanovništva, ali:

- * OD UKUPNOGA BROJA NEZAPOSLENIH U LISTOPADU 2008. 62,7% SU ŽENE, A 37,3% MUŠKARCI. USPOREĐUJUĆI BROJKE S RUJNOM ISTE GODINE, NEZAPOSLENOST ŽENA SE POVEĆALA 3,2%. KAD SE ZAPOSLI, ŽENE U PROSJEKU ZARAĐUJU 12,5% MANJE.
- * U RUKOVODEĆEM KADRU DRŽAVNIH I PRIVATNIH FIRMI/PODUZEĆA ŽENE PARTICIPIRAJU 5%.
- * U OSNOVNIM ŠKOLAMA, GDJE SU PLAĆE U PROSVJETI MEĐU NAJNIŽIMA, RADI ČAK 81,4% ŽENA. NA VISOKIM UČILIŠTIMA, GDJE SU PLAĆE U OBRAZOVANJU MEĐU NAJVIŠIMA, ZVANJE REDOVNOG PROFESORA IMA 444 ŽENE I 1603 MUŠKARCA.
- * MEĐU UREDSKIM I ŠALTERSKIM OSOBLJEM IMA 72% ŽENA I 28% MUŠKARACA. NA ČELNIM MJESTIMA ZAKONODAVNIH TIJELA, MEĐU DRŽAVNIM DUŽNOSNICIMA/CAMA I DIREKTORIMA/CAMA IMA SAMO 27,9% ŽENA.
- * ŽENE KOJE IMAJU DJECU, U PRIVATNOM SEKTORU ZARAĐUJU I DO 23% MANJE OD MUŠKARACA, A MANJE OD 1% MUŠKARACA UZIMA RODITELJSKI DOPUST I BOLOVANJE ZBOG DJECE.
- * ŽENE OBAVLJAJU 90% OBITELJSKIH I KUĆNIH POSLOVA.
- * UDIO ŽENA U SABORU I VLADI JE OKO 20% I TAJ UDIO STAGNIRA VEĆ 5 GODINA.
- * PROSJEČNA PARTICIPACIJA ŽENA U LOKALNIM VLASTIMA JE 15% U GRADOVIMA I ŽUPANIJAMA I 8% U OPĆINAMA.

-
- * ŽENE OBAVLJAJU 67% SVJETSKOGA RADA, ZARAĐUJU 10% SVJETSKOG DOHOTKA,
  - * VLASNICE SU 1% SVJETSKOG IMETKA,
  - * ČINE 70% NEPISMENIH U SVIJETU,
  - * ŠIROM SVIJETA ŽENE ZARAĐUJU 20-50% MANJE ZA JEDNAK RAD NEGO MUŠKARCI,
  - * OD 1,3 MILIJARDE LJUDI KOJI ŽIVE U POTPUNOM SIROMAŠTVU 70% SU ŽENE,
  - * UZROK SMRTI POLA MILIJUNA ŽENA GODIŠNJE POVEZAN JE S TRUDNOĆOM I PORODOM,
  - * ŽENE OBAVLJAJU IZMEĐU 10 I 20% DIREKTORSKIH I UPRAVNIH POSLOVA,
  - * ŽENE ZAUZIMAJU 10% MJESTA U PARLAMENTIMA,
  - * POSTOJI SAMO 5% PREDsjedNICA DRŽAVA.

Nakon velikih stradanja za vrijeme Drugog svjetskog rata, države članice UN-a donose Opću deklaraciju o ljudskim pravima koja predstavlja najraširenije prihvaćen dokument o ljudskim pravima na svijetu. Deklaraciju je jednoglasno prihvatio UN dana 10.12.1948. godine (iako se osam država suzdržalo od glasanja). Deklaracija donosi popis osnovnih prava svakog čovjeka bez obzira na njegovu/njezinu rasu, boju kože, spol, jezik, vjeru, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, vlasništvo, rođenje ili neki drugi status.

Članak 2. Deklaracije kaže:

“Svakome su dostupna sva prava i slobode navedene u ovoj Deklaraciji, bez diskriminacije bilo koje vrste.”

“Ne smiješ biti izložen/izložena diskriminaciji ili lišen/lišena bilo kojeg prava, zbog svoje rase, boje kože, spola, jezika, vjerskog ili političkog uvjerenja. Kada se

radi o poštivanju tvojih temeljnih prava, ne smiješ biti bitno koje si nacionalnosti, kojoj socijalnoj klasi pripadaš, koliko si bogat/a ili siromašan/na. Svatko treba imati sva prava iz ove Deklaracije.”

U preambuli Deklaracije stoji da je jedan od temeljnih ciljeva UN-a vraćanje *“vjere u temeljna ljudska prava, dostojanstvo i vrijednost osobe, te jednaka prava muškaraca i žena”*.

Time je postizanje jednakosti žena i muškaraca postalo ugovornom obvezom svih zemalja članica Ujedinjenih naroda, a tu činjenicu direktno dugujemo Eleanor Roosevelt koja je bila predsjednica odbora zaduženog za sastavljanje Deklaracije o ljudskim pravima te je i predstavila Deklaraciju u UN-u 1948. godine.

Pedesetih i šezdesetih godina prošlog stoljeća nastao je niz dokumenata koji su se odnosili na zaštitu ljudskih prava žena u područjima koja su smatrana najkritičnijima – područje političke participacije, stupanje u brak te državljanstvo, dok su druga prava obuhvaćena općim dokumentima.

S obzirom na periodično izvještavanje od strane država članica UN-a o stanju ljudskih prava, utvrđeno je da su žene posebno pogođene odnosno diskriminirane u ostvarivanju ljudskih prava. Kako bi se utjecalo na poboljšanje prava žena, UN je 1967. godine na Općoj skupštini donio Deklaraciju o uklanjanju diskriminacije žena kojom se na deklarativnoj razini definiraju međunarodne norme za osiguranje jednakih prava žena i muškaraca, ali nema ugovorne obveze za države članice UN-a.

Zbog poboljšanja položaja žena pojavila se potreba za međunarodno obvezujućim dokumentom pa članice UN-a 1979. godine na Generalnoj skupštini usvajaju CEDAW (Konvenciju o uklanjanju svih oblika diskriminacije nad ženama). Proces izrade teksta Konvencije trajao je 5 godina što govori o kompleksnom dokumentu i neslaganju pojedinih država članica sa svime što je predloženo u dokumentu. CEDAW je usvojen sa 130 glasova ZA i 10 suzdržanih glasova.

Konvencija daje okvir vladama za stvaranje rodno osviještenih nacionalnih politika i po prvi put definira građanska, politička, gospodarska, socijalna i kulturna prava žena.

Republika Hrvatska je također potpisnica CEDAW konvencije i s obzirom na status potpisnice ima obvezu periodičnog izvještavanja o stanju ženskih prava. Sve države potpisnice CEDAW konvencije imaju dužnost podnijeti izvještaj pred CEDAW odborom koji prati primjenu odredaba Konvencije kroz periodično izvještavanje zemalja potpisnica. Organizacije civilnog društva također imaju pravo sudjelovati u procesu izvještavanja o ženskim ljudskim pravima putem pisanja i predstavljanja izvještaja u sjeni (tzv. "shadow report"). Ženske i/ili feminističke organizacije iz Hrvatske također su izrađivale takav izvještaj. CEDAW odbor ga uzima kao relevantan dokument u stvaranju preporuka za nacionalne vlade.

1999. godine uveden je Fakultativni protokol CEDAW koji je omogućio da žene žrtve diskriminacije mogu da nacionalnim sudovima potražiti zakonsko rješenje svog slučaja. Žrtva diskriminacije se može obratiti Odboru CEDAW koji daje preporuku za rješavanje slučaja. Iako žrtva ne može dobiti pravnu kompenzaciju od Odbora CEDAW, može preporuku koristiti na međunarodnim i nacionalnim sudovima u sudskom postupku. Fakultativni protokol je obavezan za sve potpisnice CEDAW konvencije, odnosno nema takozvanih "rezervacija".

Sustav međunarodnih ljudskih prava predstavlja glavni element pokušaja obrane ženskih prava na svjetskoj razini. Stvaranje skupa međunarodnih normi nije moguće bez sudjelovanja žena iz svih regija, u svojoj njihovoj različitosti; time se omogućuje povezanost nacionalnog i globalnog. Žensko globalno djelovanje nije ograničeno samo na "ženska pitanja"; značajan je njihov doprinos demilitarizaciji i razoružanju, opismenjavanju i osnovnom obrazovanju, te pokretu za očuvanje i obnovu okoliša.

Ovakvo holističko shvaćanje jasno se ističe u djelovanju ženskih grupa na veli-

kim međunarodnim skupovima. Svjetska konferencija o ljudskim pravima, održana 1993. godine u Beču, pokazala je učinkovitost umrežavanja i lobiranja za ljudska prava. Žene koje su sudjelovale predstavljale su tisuće drugih koje su bile prisutne na lokalnim skupovima gdje su izradile nacrt svojih zahtjeva za Konferenciju. Na Konferenciji su prikazale gotovo milijun prikupljenih potpisa kojima se od UN-a zahtijeva da se ženska prava priznaju kao ljudska prava. Trideset tri žene su svjedočile o kršenjima ljudskih prava žena uključujući i kršenje prava na život.

Rezultat ovih nastojanja bio je da su zemlje članice UN-a priznale da različiti oblici nasilja nad ženama širom svijeta predstavljaju kršenje ljudskih prava na koje treba odgovoriti postavljanjem međunarodnih normi, te da su ženska prava univerzalna ljudska prava i da ih treba promatrati tako, a ne odvojeno od drugih pitanja vezanih za ljudska prava.

Još jedan izuzetno važan dokument na svjetskoj razini je "Pekinška platforma", donesena 1995. godine u Pekingu na 4. Svjetskoj konferenciji o ženama na kojoj je sudjelovalo 50 000 osoba - predstavnici i predstavnice UN-a, Vlada, medija i aktivistice organizacija civilnog društva, a održan je i poseban forum nevladinih udruga. Pekinška platforma definira 12 ključnih područja provedbe nacionalnih politika za uspostavu ravnopravnosti spolova: siromaštvo, obrazovanje, zdravlje, nasilje, oružani sukobi, gospodarstvo, odlučivanje, institucionalni mehanizmi, ženska ljudska prava, mediji, okoliš, djevojčice. Države članice UN-a obavezale su se da će provoditi dogovorene mjere kako bi se utjecalo na neravnopravan položaj žena i muškaraca.

Predstavnici Republike Hrvatske sudjelovali su na obje konferencije u Beču i Pekingu, a RH je i potpisnica Pekinške platforme.

Europska unija i rod- na ravno- pravnost

– 12 –

Članice Europske unije 2000. godine u Nici donose Povelju koja uključuje osobna, ekonomska i socijalna prava. U radu na tekstu Povelje bili su uključeni svi nacionalni parlamenti i institucije EU-a.

Povelja između ostalog kaže: “Unija je osnovana na principima slobode, poštivanja ljudskih prava i osnovnih sloboda, vladavini prava i principa koji su zajednički svim članicama EU-a. Unija će poštovati ljudska prava koja su zagarantirana njezinom Konvencijom o zaštiti ljudskih prava i sloboda koja je potpisana u Rimu 4. studenog 1950. godine.”

U Europskoj uniji na razini Europske komisije definirano je da se načelo ravnopravnosti spolova uvodi u sva područja i aktivnosti politike (*gender mainstreaming*). Pojam “gender mainstreaminga” ključan je i općeprihvaćen pojam za provedbu politike ravnopravnosti spolova u zemljama članicama EU-a, koji prema definiciji Vijeća Europe označava “reorganizaciju,

unapređivanje, razvoj i evaluaciju političkih procesa na način da je perspektiva ravnopravnosti spolova uključena u sve politike na svim razinama i stupnjevima, od strane aktera uključenih u donošenje političkih odluka”. Za ovaj teško prevođiv pojam u Hrvatskoj se koristi i izraz “rodno osviještena politika”. Članice EU-a donose i posebne mjere, odnosno mjere pozitivne akcije kao što su zakonske političke kvote, obvezan roditeljski dopust za oba roditelja, kvote u zapošljavanju podzastupljenog spola, itd...)

Uz niz preporuka od strane Vijeća ministara EU-a koje se tiču uspostave ravnopravnosti spolova u zemljama članicama, 2006. godine usvojen je dokument pod nazivom “Putokaz ka ravnopravnosti žena i muškaraca 2006.–2010.” (“A Roadmap for Equality Between Women and Men 2006–2010”), kojim se definiraju prioritetna područja rada i odgovara zahtjevima različitih dionika za ubrzanjem procesa postizanja stvarne ravnopravnosti spolova u Europi.

Kao posebno značajna tematska područja za navedeno razdoblje izdvojena su:

- * POSTIZANJE JEDNAKE EKONOMSKE NEOVISNOSTI ŽENA I MUŠKARACA;
- * POVEĆANJE USKLAĐENOSTI RADA I PRIVATNOG OBITELJSKOG ŽIVOTA;
- * POTICANJE RAVNOPRAVNOG SUDJELOVANJA U DONOŠENJU ODLUKA;
- * UKIDANJE RODNO UVJETOVANOG NASILJA I TRGOVANJA LJUDIMA;
- * UKLANJANJE RODNIH STEREOTIPA U DRUŠTVU;
- * PROMICANJE RAVNOPRAVNOСТИ SPOLOVA IZVAN EU-A;

Institucionalni okvir rodne jednakosti u europskoj uniji

Europska komisija je glavno provedbeno tijelo unutar struktura EU-a te tijelo koje predlaže novo zakonodavstvo.

Jedinica za jednake mogućnosti je smještena unutar *Europske komisije, Glavnog ureda za zapošljavanje, industrijske odnose i socijalna pitanja*. Jedinica je odgovorna za usklađivanje s direktivama EU-a vezanim uz jednake mogućnosti za žene i muškarce. Također ova Jedinica je odgovorna za implementaciju “Strateškog okvira zajednice za rodnu jednakost”.

Predsjednik Komisije i ostali predstavnici Komisije sudjeluju u radu *Komisijske grupe za jednakost*. Njihov posao je da nadgledaju i održavaju pregled nad načelom jednakih mogućnosti za žene i muškarce na razini Komisije i diskutiraju pitanje provedbe rodne perspektive kroz sve službe i politike.

Savjetodavni odbor za jednake mogućnosti žena i muškaraca je savjetodavno tijelo u kojem sudjeluju ministri,

predstavnici zemalja članica EU-a. Sastaju se redovito kako bi dali mišljenje Komisiji o utjecaju novih politika na žene.

Članovi i članice vlada država članica sastaju se u *Vijeću ministara*. *Vijeće ministara za socijalna pitanja*, u čijem radu sudjeluju nacionalni ministri i ministrice za socijalna pitanja, jest Vijeće koje je odgovorno za većinu odluka vezanih uz pitanja ravnopravnosti žena i muškaraca. Vrlo često, Vijeće ima posljednju riječ vezanu uz donošenje zakona i programa u području ravnopravnosti spolova.

Europski parlament je jedina institucija EU-a direktno izabrana od strane građanki i građana zemalja članica EU-a. Parlament nema potpunu zakonodavnu moć, kao što je imaju parlamenti zemalja članica EU-a, ali može dati političke znakove i imati kontrolu nad budžetom, zakonima, politikama i političkim akcijama koje utječu na žene. Parlament koncipira izvještaje na prijedloge Komisije EU-a vezane uz ženska prava, organizira javne rasprave i definira prioritete u budžetu za programe namijenjene ženama.

Rad u Parlamentu organiziran je kroz različite parlamentarne odbore, uključujući *Odbor za ženska prava*. Ovaj Odbor imao je važnu ulogu u unapređenju pitanja rodne jednakosti u Europskom parlamentu.

Veliki utjecaj na području rodne jednakosti u EU-u ima *Europski ženski lobi (European Women’s Lobby – EWL)* koji vrlo pomno prati procese promjena Ugovora EU-a.

Također, EWL vodi računa o tome da svi zakonski prijedlozi sadržavaju rodnu perspektivu i da se rodna perspektiva integrira kroz sva područja.

Obveze Hrvatske U Procesu Prikluče- nja Europ- skoj Uniji

– 14 –

U europskoj politici proširenja rodna ravnopravnost zauzima jedno od središnjih mjesta. Ravnopravnost žena i muškaraca zajednička je i jedna od temeljnih vrednota zemalja članica EU-a, osigurana odredbama Ugovora EZ-a čiji članak 2. propisuje promicanje ravnopravnosti spolova kao trajnu zadaću Europske zajednice. U članku 3. navodi se da je njezin cilj uklanjanje neravnopravnosti i promicanje ravnopravnosti spolova u svim aktivnostima Zajednice ("gender mainstreaming").

Zajednička politika zemalja članica EU-a u području ravnopravnosti spolova, koja obvezuje i Hrvatsku, nadalje je određena dokumentom "Okvirna strategija Zajednice za ravnopravnost spolova 2001.–2005./2006." (Community Framework Strategy on Gender Equality 2001–2005). Odlukom Vijeća 2001/51/EZ ustanovljen je program Zajednice Ravnopravnost spolova. Republika Hrvatska pristupila je tom programu, a za njegovu

je provedbu nadležan Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske. Sudjelovanje u aktivnostima Programa uključuje: 1) pružanje potpore organizaciji seminara za mobilizaciju ključnih aktera u području ravnopravnosti spolova, uključujući i onu za ažuriranje općih informacija i diseminaciju nalaza relevantnih istraživanja; 2) sudjelovanje u izradi baze podataka Komisije o zastupljenosti žena i muškaraca u procesima donošenja odluka i 3) pokrivanje administrativnih troškova vezanih za sudjelovanje predstavnika/ce Hrvatske kao promatrača/ice na sastancima Odbora za upravljanje Programom, te drugu administrativnu potporu.

Europska komisija u svojim izvješćima redovito procjenjuje napredak Hrvatske u razvoju politike jednakih mogućnosti. Primjerice, u zaključku Mišljenja Europske komisije o zahtjevu Republike Hrvatske za članstvom u Europskoj uniji (COM/2004/257) navodi se da je započeto usklađivanje s pravnom stečevinom Zajednice na području radnoga prava, zaštite na radu, javnoga zdravstva, jednakog postupanja prema ženama i muškarcima i suzbijanja diskriminacije te se zaključuje da je potrebno ostvariti veći napredak. Ocjenjuje se također da glede jednakoga postupanja prema ženama i muškarcima u značajnoj mjeri postoji potrebno osnovno zakonodavstvo, kao i određeni broj institucionalnih struktura, te da je ostvaren određen napredak u rješavanju problema diskriminacije. Međutim, ističe se da je na nacionalnoj razini potrebno poduzeti mjere za provedbu antidiskriminacijskih odredaba te se posebice upozorava na potrebu zakonskih prilagodbi u vezi s usklađivanjem različitih dobi umirovljenja za muškarce i žene u policiji, vojsci i državnoj službi. U Izvješću o napretku za 2005. godinu (COM /2005/561), Europska komisija zaključuje da nediskriminacijska politika i politika ravnopravnosti spolova općenito nisu dobile potrebnu pozornost ili se njima nije bavilo radi njihova rješavanja. U poglavlju Ekonomska i socijalna prava ocjenjuje se da su, unatoč tome što postoji osnovno zakonodavstvo, potrebne brojne pravne prilagodbe kako

bi se ono uskladilo s pravilima EU-a, posebice s pravnom stečevinom u području socijalne politike i zapošljavanja. Navodi se da provedba postojećih odredbi iz ovoga područja ostaje problematična, a otežana je i nepostojanjem statističkih pokazatelja po spolovima. Ovdje se na određeni način ponavlja stajalište izneseno u Mišljenju: "Iako općenito izgleda da temeljno zakonodavstvo uglavnom postoji, pravna prilagodba je neophodna, npr. u vezi s uklanjanjem pretjerane zaštite žena u smislu noćnog rada, teškog fizičkog rada, rada ispod zemlje i rada u hipobaričnim uvjetima. Treba se također osvrnuti na nedostatke u pogledu porodičnog dopusta, porodičnih naknada i pretjeranog trajanja obveznoga porodičnog dopusta kao i na svekolike teškoće s kojima se suočavaju trudnice i majke male djece u području zapošljavanja. Daljnja prilagodba u pogledu razlika u dobi odlaska u mirovinu za muškarce i žene u policiji, vojsci i državnoj službi čini se neophodna. Provedba postojećih propisa je i dalje problematična i ometa je izostanak statističkih pokazatelja po spolu. Neophodne su pravne odredbe koje predviđaju otklanjajuće i odvrćajuće naknade u slučaju diskriminacije." Opća je ocjena Europske komisije da je akcijskom planu za ravnopravnost spolova posvećena nedovoljna pozornost te se očekuje veći utjecaj Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova u razdoblju od 2006. do 2010. godine na provedbu politike jednakih mogućnosti.

Usklađivanje s pravnom stečevinom¹ EZ-a u području jednakih mogućnosti muškaraca i žena sadržava poglavlje 19. – Socijalna politika i zapošljavanje, poglavlje 22. – Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata i poglavlje 23. – Pravosuđe i temeljna ljudska prava.

Poglavlje Socijalna politika i zapošljavanje sadrži problemske cjeline koje

obuhvaćaju: jednakost plaća, socijalnu sigurnost, ravnopravnost samozaposlenih osoba, zaštitu zdravlja i sigurnost trudnih radnica, porodični dopust, profesionalno socijalno osiguranje, obveze dokazivanja u slučajevima diskriminacije na temelju spola, program Zajednice o ravnopravnosti spolova, mogućnosti zapošljavanja, stručnog osposobljavanja, napredovanja i radnih uvjeta te mogućnosti dobivanja i isporuke roba, odnosno pružanja usluga.

U strateškom dokumentu Vlade Republike Hrvatske pod nazivom "Glavni zadaci tijela državne uprave u procesu približavanja Europskoj uniji 2004.-2007", kao ključne mjere promicanja ravnopravnosti spolova iz perspektive zahtjeva i standarda Europske unije u navedenom razdoblju, izdvojeni su temeljni ciljevi:

1. Unapređivanje cjelovitog sustava zaštite i promicanja ravnopravnosti spolova u RH,
2. Uvođenje "gender mainstreaminga" u sva područja nacionalne politike.

¹ Cjelovit popis pravne stečevine Europske unije koji se odnosi na poglavlje 19. "Socijalna politika i zapošljavanje" može se naći na EUR-Lex-u na: <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/en/repert/index.htm> u poglavlju 05.20 "Socijalna politika".

Rodno osviještenu politiku (g) niramamo kao skup mjera dono ljem izjednačavanja položaja družjima života. Rodno osv prihvaćena strategija vlada utječe na postizanje ravnop

– 16 –

Rodno osviještena politika u Hrvatskoj

Temeljem usvajanja Pekinške deklaracije i Platforme za djelovanje, Vlada RH je 1997. godine izradila prvu Nacionalnu politiku za promicanje ravnopravnosti spolova kao strateški dokument za područje ostvarenja ženskih ljudskih prava.

Najnoviju Nacionalnu politiku za promicanje ravnopravnosti spolova izradio je Ured Vlade RH za ravnopravnost spolova. Politika je donesena za razdoblje 2006. – 2010. godine te obuhvaća sljedeća područja:

1. Ljudska prava žena
2. Jednake mogućnosti na tržištu rada
3. Rodno osjetljivo obrazovanje
4. Ravnopravnost u procesu odlučivanja
5. Nasilje nad ženama
6. Žene i zdravlje
7. Institucionalni mehanizmi i načini provedbe

gender mainstreaming) definisanih od strane države s ciljem ravnosti žena i muškaraca u svim područjima. Osviještena politika također je primjenjiva u pojedinim državama kojima se nastoji postići ravnosti žena i muškaraca.

Svrha provođenja rodno osviještene politike jest u tome da se na svim razinama kreiraju politike koje će poštivati načelo ravnopravnosti muškaraca i žena te stvarati mjere za ispravljanje postojeće neravnopravnosti u njihovom položaju. Ona se treba provoditi od najviših razina, dakle od Ustava i zakona, putem nacionalnih mehanizama, do lokalne razine koja se najviše dotiče građanki i građana RH.

Za provedbu Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova na lokalnoj razini, zadužena su povjerenstva za ravnopravnost spolova na razini županija, općina i gradova.

Što to znači? Odnosno kako bi se politika rodne jednakosti trebala "spustiti" u lokalne zajednice?

U Zakonu o ravnopravnosti spolova i Nacionalnoj politici za promicanje ravnopravnosti spolova definirana su ključna područja koja su važna da bi došlo do *de facto* uspostave jednakih mogućnosti za žene i muškarce.

Prema tim područjima i prema procjeni stanja ravnopravnosti žena i muškaraca, potrebno je kreirati lokalne planove i politike kojima se uspostavlja ravnopravnost žena i muškaraca. Vrlo je važno osigurati dovoljno sredstava za provedbu planova i politika kroz kreiranje kako lokalnih tako i nacionalnih proračuna na čemu treba dodatno raditi, s obzirom na to da se lokalni i nacionalni proračuni kod nas još uvijek ne analiziraju i ne donose na temelju rodne perspektive.

Zakon o ravnopravnosti spolova

– 18 –

Navedeni dokumenti (Konvencija CEDAW, Pekinška platforma, preporuke EU-a) su predstavnicama civilne scene, odnosno ženskih i/ili feminističkih organizacija, bili glavni izvori zagovaranja i lobiranja za nacionalno rodno osviješteno zakonodavstvo.

2003. godine Republika Hrvatska prvi put dobiva Zakon o ravnopravnosti spolova (ZRS) kojim se definira spolna diskriminacija, područje posebnih mjera, područja zabrane diskriminacije i državni mehanizmi odnosno institucije za provedbu i praćenje Zakona o ravnopravnosti spolova.

2007. godine Ustavni sud poništio je ZRS iz 2003. jer kao organski zakon nije bio donesen natpolovičnom većinom svih zastupnika/ca u Hrvatskom saboru. Ustavni sud je dao rok da se novi ZRS donese do srpnja 2008. godine te je Vlada po hitnom postupku krenula u izradu zakona. CESI je kao feministička organizacija koja

je sustavno pratila provedbu ZRS-a i zagovarala izmjene, bila pozvana da sudjeluje u izradi Nacrta ZRS-a. Možemo zaključiti da je ZRS poboljšana u nekim dijelovima, ali donesen je bez javne rasprave.

Zakon o ravnopravnosti spolova *definira diskriminaciju i kaže u kojim je područjima ona zabranjena.*

* Diskriminacija na temelju spola (u daljnjem tekstu: diskriminacija) označava svaku razliku, isključenje ili ograničenje učinjeno na osnovi spola kojemu je posljedica ili svrha ugrožavanje ili onemogućavanje priznanja, uživanja ili korištenja ljudskih prava i osnovnih sloboda u političkom, gospodarskom, društvenom, kulturnom, građanskom, obrazovnom ili drugom području života na osnovi ravnopravnosti muškaraca i žena.

* Zabranjuje se diskriminacija na temelju bračnog i obiteljskog statusa. Nepo-

ZRS-om je definirana i ravnopravnost spolova:

Ravnopravnost spolova znači da su žene i muškarci jednako prisutni u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava, kao i da imaju jednaku korist od ostvarenih rezultata. (čl. 5. Zrs-a)

voljnije postupanje prema ženama na osnovi trudnoće i materinstva smatra se diskriminacijom.

- * Zabranjuje se diskriminacija na temelju spolne orijentacije.
- * Zabranjuje se diskriminacija u odnosu na mogućnosti dobivanja i nabave roba kao i diskriminacija u pružanju i pristupu uslugama.
- * Poticanje druge osobe na diskriminaciju smatra se diskriminacijom u smislu ovoga Zakona, ako je učinjeno s namjerom.

Područja koja Zakon o ravnopravnosti spolova² obuhvaća su:

- * Temeljni pojmovi i definicije
- * Posebne mjere/ planovi djelovanja
- * Diskriminacija na područjima rada i zapošljavanja
- * Obrazovanje
- * Političke stranke
- * Mediji
- * Statistički podaci
- * Osiguranje provedbe zakona
- * Osiguranje sredstava
- * Sudska zaštita
- * Prekršajne odredbe
- * Završne i prijelazne odredbe

– 19 –

² Zakon je dostupan na <http://www.ured-ravnopravnost.hr/>

Mehanizmi za provedbu Zako- na i rodno osviještene politike u Hrvat- skoj prema ZRS-u su:

– 20 –

1. URED ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA
2. NEOVISNO TIJELO ZA SUZBIJANJE DISKRIMINACIJE U PODRUČJU RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA (PRAVOBRANITELJICA/PRAVOBRANITELJ)
3. KOORDINATORI I KOORDINATORICE U TIJELIMA DRŽAVNE UPRAVE
4. POVJERENSTVA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA na lokalnoj razini

Kao radno tijelo Hrvatskog sabora još djeluje i Odbor za ravnopravnost spolova.

Institucionalni mehanizmi za provedbu zakona važni su kako bi se osigurala njegova provedba.

Prema ZRSu iz 2003. dobivamo instituciju Pravobraniteljja/Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u ulozi “očuvanja” načela ravnopravnosti žena i muškaraca, kao i instituciju kojoj se osobe mogu obratiti ukoliko smatraju da je povrijeđeno njihovo pravo. Nakon izmjena Zakona 2008. godine puni naziv institucije je Neovisno tijelo za suzbijanje diskriminacije u području ravnopravnosti spolova, poslove kojeg obavlja Pravobranitelj/Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova. Pravobraniteljicu na mandat od 8 godina bira Hrvatski sabor.

PRAVOBRANITELJ/ICA ZA
RAVNOPRAVNOST SPOLOVA
u okviru svoga rada:

- * zaprima prijave svih fizičkih i pravnih osoba vezane uz diskriminaciju u području ravnopravnosti spolova,
- * pruža pomoć fizičkim i pravnim osobama koje su podnijele pritužbu zbog spolne diskriminacije pri pokretanju sudskog postupka,
- * poduzima radnje ispitivanja pojedinačnih prijava do pokretanja sudskog spora,
- * uz pristanak stranaka provodi postupak mirenja uz mogućnost sklapanja izvansudske nagodbe,
- * prikuplja i analizira statističke podatke o slučajevima spolne diskriminacije,
- * provodi neovisna istraživanja o diskriminaciji, objavljuje neovisna izvješća i razmjenjuje raspoložive informacije s odgovarajućim europskim tijelima.

VLADIN URED ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA definiran je ZRS-om kao stručna služba za obavljanje poslova vezanih uz ravnopravnost spolova. Ured obavlja sljedeće poslove:

- * koordinira sve aktivnosti kojima je cilj uspostavljanje ravnopravnosti spolova,

- * izrađuje cjeloviti sustav zaštite i promicanja ravnopravnosti spolova u Republici Hrvatskoj i prati njegovu učinkovitost,
- * odobrava planove djelovanja,
- * predlaže Vladi Republike Hrvatske i državnim tijelima donošenje ili izmjene zakona i drugih propisa, kao i usvajanje drugih mjera,
- * izrađuje nacionalnu politiku za promicanje ravnopravnosti spolova i nadzire njezinu provedbu,
- * provodi istraživanja, izrađuje analize i svake dvije godine Vladu Republike Hrvatske izvještava o provedbi nacionalne politike,
- * prati usklađenost i primjenu zakona i drugih propisa koji se odnose na ravnopravnost spolova u odnosu na međunarodne dokumente,
- * priprema nacionalna izvješća o ispunjavanju međunarodnih obveza u području ravnopravnosti spolova,
- * surađuje s nevladinim udrugama koje su aktivne u području ravnopravnosti spolova,
- * promiče znanje i svijest o ravnopravnosti spolova,
- * prima predstavke stranaka o povredama odredbi ovoga Zakona i drugih propisa i prosljeđuje ih pravobranitelj/ici za ravnopravnost spolova i drugim nadležnim državnim tijelima,
- * koordinira rad županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova,
- * izvještava Vladu Republike Hrvatske svake godine, najkasnije krajem travnja, o svojim aktivnostima za prethodnu godinu.

KOORDINATORI/KOORDINATORICE U TIJELIMA DRŽAVNE UPRAVE prema ZRS-u imaju sljedeće dužnosti:

- * Čelnik/ca tijela državne uprave imenuje dužnosnika/cu ili rukovodećeg/rukovodeću državnog/državnu službenika/cu koji obavlja i poslove koordinatora/ice za ravnopravnost spolova.
- * Koordinator/ica u skladu s nadležnosti i djelokrugom rada tijela državne upra-

ve koordinira provedbu ovoga Zakona i Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova i surađuje s Uredom za ravnopravnost spolova.

- * Koordinator/ica priprema izvješća o provedbi Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova koja tijela državne uprave dostavljaju Uredu svake dvije godine. Prava i obveze te način rada koordinatora/ice utvrđuju se planom djelovanja za promicanje i uspostavljanje ravnopravnosti spolova iz članka 11. ovoga Zakona.

POVJERENSTVA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA – kao važan mehanizam

provedbe rodno osviještene politike na lokalnoj razini uvedena su u zakon nakon izmjena i dopuna 2008. godine i definirana su na sljedeći način:

- * Jedinice područne (regionalne) samouprave i Grad Zagreb osnivaju i, sukladno predloženom programu rada, osiguravaju uvjete i sredstva za rad županijskim povjerenstvima za ravnopravnost spolova i povjerenstvu za ravnopravnost spolova Grada Zagreba s ciljem promicanja ravnopravnosti spolova na lokalnoj razini i provedbe ovoga Zakona i Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova.
- * Povjerenstva za ravnopravnost spolova jesu radno-savjetodavna tijela županijskih skupština i skupštine Grada Zagreba u čijem sastavu su zastupljeni članovi/članice županijskih skupština odnosno skupštine Grada Zagreba, koordinatori/ice u uredima državne uprave, predstavnici/ce nevladinih udruga i nezavisni stručnjaci i stručnjakinje.

Jedinice lokalne samouprave mogu osnivati gradska i općinska povjerenstva za ravnopravnost spolova sukladno Nacionalnoj politici za promicanje ravnopravnosti spolova.

Osnivanje povjerenstava za ravnopravnost spolova na lokalnoj i regionalnoj razini zacrtano je Nacionalnom politikom za promicanje ravnopravnosti spolova s Programom provedbe 2001. – 2005., a njihova se djelatnost razrađuje i u Nacionalnoj politici za ravnopravnost spolova 2006.-2010. Izmjenama Zakona o ravnopravnosti spolova iz srpnja 2008. godine lokalna povjerenstva se i zakonski definiraju kao lokalni mehanizmi te se time osnažuje njihov status u okviru lokalne i regionalne samouprave. Prema ZRS-u povjerenstva za ravnopravnost spolova su radno-savjetodavna tijela županijskih skupština i skupštine Grada Zagreba u čijem sastavu su zastupljeni članovi/članice županijskih skupština odnosno skupštine Grada Zagreba, koordinatori/ice u uredu državnih uprave, predstavnici/ce nevladinih udruga i nezavisni stručnjaci i stručnjakinje. Uz obavezno osnivanje županijskih povjerenstava za jedinice po-

dručne (regionalne) samouprave, ostavljena je mogućnost jedinicama lokalne samouprave da osnivaju gradska i općinska povjerenstva za ravnopravnost spolova. Financijska i druga sredstva za rad povjerenstava osiguravaju se iz županijskog proračuna. Nositelji su jedinice područne samouprave/županije.

S iznimkom Istarske županije, sustavno osnivanje povjerenstava otpočelo je 2004. godine. Do danas je osnovano 21 županijsko povjerenstvo, te 38 gradskih i 26 općinskih povjerenstava.

Uz podršku VURS-a i CESI, 2005. godine osnovana je Koordinacija županijskih povjerenstava radi unapređivanja i usklađivanja provođenja politike ravnopravnosti spolova na lokalnoj razini.

Iz dosadašnje prakse/rada povjerenstava

CESI je 2007. godine proveo istraživanje o institucionalnim mehanizmima rodne ravnopravnosti u Republici Hrvatskoj koje je objavljeno u publikaciji "Feminizam i država". Istraživanje je pokazalo da je temeljni kriterij pri imenovanju u povjerenstva pripadnost strankama koje su ušle u županijske skupštine. U najvećem broju slučajeva povjerenstva se sastaju rijetko, "po potrebi". Članice su većinom žene iako u svakome ima određen broj muškaraca. U županijskim proračunima osigurana su im sredstva za aktivnosti koja variraju od 40 000 kuna godišnje (Međimurska županija) do osiguranih naknada članicama/članovima za sudjelovanje na sjednicama povjerenstava i eventualno seminarima.

Problemi kojima se povjerenstva bave najčešće su nasilje u obitelji i problemi djece i mladih. Prema dostavljenim podacima, u rijetkim je slučajevima tema neke od sjednica povjerenstva bila participacija žena u tijelima vlasti i odlučivanja, zastupljenost u izvršnoj i predstavničkoj vlasti ili na rukovodećim mjestima u upravnim vijećima i nadzornim odborima državnih poduzeća. Gotovo svi ispitanici i ispitanice odgovarali su da povjerenstva nemaju dovoljno političke moći da bi mogla utjecati na odluke tijela regionalne i lokalne samouprave, te da nisu dovoljno poveza-

na ni s lokalnim tijelima vlasti i upravljanja (horizontalno), niti u sustavu nacionalnih mehanizama rodne ravnopravnosti (vertikalno). Među povjerenstvima ima onih koja nisu uspostavila nikakvu suradnju s organizacijama civilnog društva. Jedna predsjednica županijskog povjerenstva kaže: *“Povjerenstva su osnovana reda radi. Članovi povjerenstva ne znaju što im je raditi, a ne znaju ni koordinatori u uredima državne uprave.”* U nekoliko je navrata navedeno da je vertikalna povezanost bolja od horizontalne.

Istraživanje je pokazalo da mali broj povjerenstava ima planove i programe rada, najčešće za četiri godine.

S obzirom na to da se prilikom lokalnih izbora mijenja članstvo povjerenstava, dosadašnje edukacije članova i članica o problematici roda pokazale su se nedostatnima, tj. nedovoljno frekventnima. Članice tvrde da udrugama daju potporu i podršku, zajednički organiziraju okrugle stolove i tribine i pokušavaju pomoći financijski. Žale se da je, uz nedostatak volje i svijesti, provođenje mjera iz Nacionalne politike za ravnopravnost spolova 2006.-2010., onemogućeno i nedostatnim financijskim sredstvima namijenjenim za te potrebe.

U odgovorima na istraživački upitnik pristiglo je nekoliko zanimljivih primjedbi i sugestija o tome kako unaprijediti učinkovitost povjerenstava:

- * većim zakonskim ovlastima;
- * većim političkim ovlastima;
- * povjerenstvo bi bilo politički utjecajnije uz bolju podršku države;
- * ne osnivati savjetodavna tijela, nego odbore;
- * osigurati dostatna sredstva;
- * povećati utjecaj povjerenstva na rad lokalne samouprave kroz kvalitetniji angažman lokalne samouprave (županije, općine, gradovi);
- * bolja horizontalna povezanost i veći utjecaj može se postići edukacijom o ravnopravnosti spolova osoba na čelnim mjestima na svim razinama vlasti; potrebno je pozivati nevladine udruge na sjednice povjerenstava po točkama

iz djelokruga njihova rada i upoznavati se s njihovim saznanjima;

- * “volje i svijesti kod čelnika bit će više ako na čelnim mjestima bude više žena.”

Dolazimo do sljedećeg zaključka: ukoliko se, unatoč strukturnim nedostacima, rad povjerenstva/odbora percipira uspješnim, to se može pripisati dobrom sastavu, entuzijazmu i suradnji s lokalnim medijima. Riječima jedne sudionice istraživanja: *“Utjecaj povjerenstva upravo je proporcionalan s ‘korisnošću’ njegovog rada. Ako građani prepoznaju korist za sebe, povjerenstvo postaje sve važniji čimbenik u javnom djelovanju.”*

Članice ženskih grupa rad povjerenstava uglavnom ocjenjuju nezadovoljavajućim, iako postoje vrijedne iznimke.

Prigovori se mogu sažeti ovako:

- * Povjerenstva nemaju jasnu viziju ni programe.
- * Nedostaje horizontalna i vertikalna koordinacija.
- * Nedostaje protokol ili pravilnik o radu.
- * Nakon izbora mijenja se sastav, dolaze novi ljudi, ali sve ostaje isto.

“Utjecaj povjerenstva upravo je proporcionalan s ‘korisnošću’ njegovog rada. Ako građani prepoznaju korist za sebe, povjerenstvo postaje sve važniji čimbenik u javnom djelovanju.”

na listama, s javnom objavom lista postalo je jasno da naši politički čelnici i čelnice nisu napravili ono što su obećali. Nakon rezultata izbora bilo je jasno da je naša Županija otišla 100% unatrag.

Zastupljenost žena u procesima odlučivanja od presudne je važnosti za položaj žena u našem društvu i mi nastavljamo sa svojim radom. Pred nama je velik posao, jer je ovo izborna godina i ne želimo biti najgori u Hrvatskoj po zastupljenosti žena u politici.

U 2008. godini maksimalno smo se angažirali na osnivanju gradskih i općinskih povjerenstava za ravnopravnost spolova koji trebaju biti važna karika u našoj kampanji za veću političku participaciju žena. Do sada smo osnovali više od 15 povjerenstava i predstoji nam educiranje njihovog članstva.

Ovo je kampanja za više žena, zastupnica u hrvatskom saboru

“Sloboda, jednakost, nacionalna ravnopravnost i RAVNOPRAVNOST SPOLOVA, mirotvorstvo, socijalna pravda, poštivanje prava čovjeka, nepovredivost vlasništva, očuvanje prirode i čovjekova okoliša, vladavina prava i demokracije, višestranački sustav NAJVIŠE SU VREDNOTE USTAVNOG PORETKA I TEMELJ ZA TUMAČENJE USTAVA.”
(čl.3. Ustava Republike Hrvatske)

“RAVNOPRAVNOST SPOLOVA ZNAČI DA SU ŽENE I MUŠKARCI JEDNAKO PRISUTNI U SVIM PODRUČJIMA JAVNOG I PRIVATNOG ŽIVOTA, DA IMAJU JEDNAK STATUS, JEDNAKE MOGUĆNOSTI ZA OSTVARIVANJE PRAVA, KAO I JEDNAKU KORIST OD OSTVARENIH REZULTATA.”
Zakon o ravnopravnosti spolova čl.5.

“DEMOKRACIJA U KOJOJ ŽENE NEMAJU MOĆ ODLUČIVANJA I PODZASTUPLJENE SU U SVIM OBLICIMA POLITIČKOG, EKONOMSKOG I DRUŠTVENOG ŽIVOTA, NIJE PRAVA DEMOKRACIJA.”
(Vijeće ministara EU-a)

“ZABRINUTA SAM JER U POLITICI O ŽENSKIM PRAVIMA GOVORE SAMO ŽENE, A NE I MUŠKARCI. TO JE POGREŠNO. ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA GLASNO TREBAJU PROGovoriti I POLITIČARI.”
(Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova Gordana Lukač Koritnik)

Rodno osvije-
štena politika
u lokalnim
zajednicama
- ³⁸ - preporuke
za rad lokalne
i područne
samouprave

Provođenje rodno osviještene politike u lokalnim zajednicama nužan je preduvjet za unapređenje položaja žena. U sklopu seminara "Liderice u lokalnim zajednicama" na kojima je sudjelovalo 40 političarki iz cijele Hrvatske razgovaralo se o tome koje su moguće mjere za rješavanje problema vezanih uz rodno-uvjetovano nasilje, zapošljavanje žena, usklađivanje privatnog i profesionalnog života, te političku participaciju žena. U ovom poglavlju navodimo neke od mjera koje bi lokalna i područna (regionalna) samouprava mogla uvrstiti u svoje programe rada i posljedično u svoje proračune, da bismo ostvarili ravnopravno društvo.

Prilikom kreiranja lokalnih politika važno je voditi računa o nekoliko koraka:

1. ANALIZA PROBLEMA

* Da bi se detektirao problem vezan uz položaj žena u lokalnoj zajednici, vrlo je važno pratiti statističke podatke. Prema ZRS-u svi podaci koji se prikupljaju moraju biti iskazani po spolu; stoga je nužno da lokalna tijela vlasti poštuju tu odredbu te da analize koje predočuju predstavničkim tijelima također sadrže razradu ekonomskih i/ili društvenih kretanja po spolu. Za analizu problema važno je definirati što čini specifične okolnosti problema, kada se i zašto problem javlja te kako se on očituje. Potrebno je definirati specifičnu skupinu koju taj problem najviše pogađa.

2. DEFINIRANJE CILJEVA

* Nakon analize problema potrebno je definirati ciljeve odnosno promjene koje se žele postići u odnosu na uočeni problem. Ciljevi trebaju sadržavati točno definirana područja u kojem želite promjenu, pravac u kojem treba ići promjena, način na koji će se ona očitovati i vremenski period u kojem će biti ostvarena. Kako bi se što lakše moglo mjeriti ostvarenje ciljeva važno ih je precizno definirati te izbjeći uopćene fraze.

3. ODREĐIVANJE METODA ZA REALIZACIJU CILJEVA

* Metode su mjere koje će lokalna samouprava poduzeti kako bi se ostvarili zacrtani ciljevi. One se mogu sastojati od različitih vrsta aktivnosti jer, s obzirom na to da se radi o kompleksnim društvenim problemima, često je potrebno djelovati na više razina s različitim mjerama. Ovdje je važno voditi računa o djelokrugu ovlasti koje ima lokalna zajednica. Npr., lokalna zajednica ne može utjecati na sadržaj udžbenika u školama, ali može s lokalnim školama dogovoriti financiranje izvannastavnih programa koji su potrebni za ostvarenje cilja. Zatim, lokalna zajednica ne može propisati kvote za stranačke izborne liste, ali može prilikom sastavljanja odbora pri predstavničkom tijelu odlučiti da u svakom odboru treba biti najmanje 40% žena i provoditi kampanje. Uz svaku mjeru potrebno je definirati nositelje mjere, odnosno one koji su zaduženi za njezinu provedbu i rokove u kojima ona mora biti provedena.

4. EVALUACIJA

* Evaluacija znači analiza učinjenog te razina ostvarenosti ciljeva. Da bismo je mogli provesti važno je kod svake mjere navesti indikatore koji pokazuju da je mjera ostvarena. Evaluacija je vrlo važan dio provođenja lokalnih politika jer nam pokazuje koliko smo uspješno ostvarili ciljeve i da li smo predvidjeli adekvatne metode. Evaluacijom dobivamo uvid u ono što nam je preostalo uraditi, a to nam pomaže u novom planiranju.

U nastavku slijedi djelomični prikaz problema i mogućih mjera za njihovo rješavanje. Moguće mjere su kreirane kako bi se ostvario generalni cilj ravnopravnosti muškaraca i žena u društvu, no svakako je potrebno na razini lokalne zajednice definirati specifične ciljeve i, naravno, precizno definirati odabrane mjere.

Za analizu problema važno je definirati što čini specifične okolnosti problema, kada se i zašto problem javlja te kako se on očituje. Potrebno je definirati specifičnu skupinu koju taj problem najviše pogađa.

(1) Provođenjem posebnih mjera promicat će se ravnopravno sudjelovanje žena i muškaraca u tijelima zakonodavne, izvršne i sudbene vlasti, uključujući javne službe te postupno povećavati uključivanje podzastupljenog spola tako da njegova zastupljenost dosegne razinu njegovog udjela u ukupnom stanovništvu Republike Hrvatske.

Rodno uvjetovano nasilje

– 44 –

U članku 1. Deklaracije o eliminaciji nasilja protiv žena (UN, 1993.), nasilje protiv žena definirano je kao “svaki čin nasilja na osnovi razlike u spolovima koji rezultira u fizičkom, seksualnom ili psihološkom ozljeđivanju ili zlostavljanju žena, uključujući i prijetnje, prinudu ili namjerno lišavanje slobode, koje se može pojaviti u privatnom ili društvenom životu”. Statistički pokazatelji i dalje upućuju na porast broja prijavljenih kaznenih i prekršajnih djela iz područja obiteljskog nasilja. Iako je povećanje svakako i posljedica sve većeg prijavljivanja, što je pozitivan pomak, ono upućuje i na raširenost ovog društvenog problema.

U istraživanju “Ekonomski aspekti obiteljskog nasilja: društveni trošak ignoriranja i toleriranja nasilja nad ženama”, koje je provela Autonomna ženska kuća Zagreb 2003. godine, navodi se da samo 59% žena nikad nije doživjelo fizičko zlostavljanje od bračnog/izvanbračnog partnera. Podaci za 2007. godinu pokazuju da su

žrtve kaznenih djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa u 84,9% slučajeva bile žene, ukupno njih 587. 1510 žena bilo je žrtvom kaznenog djela protiv braka, obitelji i mladeži, odnosno 76,4% žrtava bile su žene. Kod ovih brojkli važno je imati na umu da se veći dio spomenutih kaznenih djela još uvijek ne prijavljuje policiji. U svom izvješću za 2007. godinu Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova navodi da u velikom broju slučajeva nasilje traje duže vremensko razdoblje; najčešće se radi o dugogodišnjem kontinuiranom nasilju, jačeg ili slabijeg intenziteta. Na temelju pritužbi Pravobraniteljici može se zaključiti da nasilje u obitelji u većini slučajeva predstavlja model ponašanja bračnog ili izvanbračnog partnera, a ne izolirani nasilni incident. U velikom broju slučajeva do prve prijave nasilja protekne mnogo vremena tijekom kojega su počinjeni teži oblici nasilja poput fizičkog nasilja uz nanošenje tjelesnih ozljeda.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova također je uočila da policijski službenici u nekim slučajevima prikupljaju samo obavijesti o događaju zbog kojeg je zatražena intervencija, umjesto da sukladno Protokolu ispitaju i uzmu u obzir sve činjenice vezane uz trajanje i učestalost nasilja, odnos počinitelja nasilja i žrtve nasilja i povijest obiteljskog nasilja. U centrima za socijalnu skrb ne razvija se dovoljno svijest o nasilju u obitelji i ne omogućuje se odgovarajuća podrška i zaštita žrtava nasilja. Žrtve nasilja ne dobivaju odgovarajuće informacije i podršku tijekom sudskih postupaka, smještaja i boravka u skloništu. Podrška žrtvama je potrebna da bi zadobile povjerenje u sebe i sustav s ciljem osnaživanja i uvažavanja njihovih odluka. Ne vodi se računa o činjenici da je pristup mjerama zaštite težak za mnoge žrtve nasilja i da im je od strane stručnih radnika/ca centra za socijalnu skrb potrebna čvrsta podrška za suprotstavljanje nasilnom suprugu ili za odvajanje od njega.

Prema izvješću Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2007. godine policija je zaprimila 17 848 zahtjeva građana za policijskom intervencijom radi zaštite od nasilja u obitelji, što je za 8,61% više nego u 2006. godini, kada je zatraženo 16 433 intervencije policije. Prekršajno je prijavljena 17 391 osoba, što je za 13,84% više nego u 2006. godini. Prekršajem nasilničkog ponašanja u obitelji oštećeno je 22 158 osoba, od čega je 2940 djece, 1247 maloljetnika, 12 171 odrasla žena i 5800 odraslih muškaraca.

MOGUĆE MJERE:

Prevenција

- * Staviti naglasak na prevenciju > početi djelovati kroz edukacije u vrtićima i školama
- * Educirati policiju, socijalne službe, javnost i medije
- * Putem lokalnih kampanja raditi na promjeni društvene svijesti o neprihvatljivosti rodno uvjetovanog nasilja
- * U lokalnoj zajednici ostvariti suradnju s lokalnim medijima te ih educirati o izvještavanju o slučajevima nasilja
- * Provesti educiranje i informiranje javnosti putem tribina, okruglih stolova, kampanja
- * Osvijestiti žene "na nultu stopu" tolerancije na nasilje
- * Educirati muškarce o neprihvatljivosti nasilja

Sigurne kuće

- * Osnivanje sigurnih kuća
- * Uklanjanje nasilnika iz obitelji
- * Zapošljavanje žena žrtava nasilja

Psihosocijalna pomoć

- * Osigurati djeci potporu i psihosocijalnu pomoć > osigurati alimentacije
- * Osigurati psihosocijalni tretman nasilnika i žrtava nasilja

Postupanje u slučajevima nasilja

- * Ostvariti koordinaciju između socijalne skrbi, pravosuđa i policije
- * Educirati suce i sutkinje o rodno uvjetovanom nasilju
- * Informirati javnost o postupcima vezanim uz nasilje
- * Osigurati besplatno pravno savjetovanje za žrtve nasilja

Zapošljavanje žena i tržište rada

– 46 –

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, stopa zaposlenosti žena u 2007. godini iznosila je 36,5% a stopa zaposlenosti muškaraca 51,4%. Plaće žena u prosjeku su iznosile 89% plaće muškaraca. Prema Hrvatskom zavodu za zapošljavanje, od ukupnoga broja nezaposlenih u studenome 2008. bilo je 146 497 žena, s udjelom od 62,7% naspram 37,3% nezaposlenih muškaraca. Udio žena u poduzetništvu ne prelazi 30%, a niska je i zastupljenost žena u upravnim odborima javnog i privatnog sektora (na rukovodećim položajima 100 najvećih tvrtki u Republici Hrvatskoj samo je 6% žena). Za kontinuiranu visoku stopu nezaposlenosti žena odgovorno je više čimbenika među kojima je prvi otpor poslodavaca da zapošljavaju žene koje imaju ili bi mogle imati majčinske obveze.

Istraživanje “Global Entrepreneurs-hip Monitor” o ženama i poduzetništvu pokazuje da se u Hrvatskoj na 100

žena svega njih 8 bavi poduzetništvom dok je među muškarcima taj omjer 15 na 100 muškaraca. Žene u Hrvatskoj u poduzetništvo ulaze prije svega zbog nužnosti, tj. da bi uopće radile, a manje zato što prepoznaju prilike u ekonomskom okruženju.

U izvješću Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova za 2007. godinu stoji da je zabilježeno povećanje pritužbi na diskriminaciju na području rada i zapošljavanja, a podnose ih većinom žene i to one zaposlene. Žene se rijetko odlučuju uputiti pritužbu poslodavcu za zaštitu svog dostojanstva zbog straha od mogućih štetnih posljedica koje bi nakon toga za njih mogle nastupiti ili smatraju da poslodavac neće ili ne želi korektno provesti takav postupak. Pritužbe poslodavcu za zaštitu dostojanstva su rijetke i zbog toga što radnici/ce nisu na odgovarajući način upoznati s tim postupkom ni s postojanjem i ovlastima osobe koja prima i rješava pritužbe vezane uz zaštitu dostojanstva radnika/ca pa zapravo nemaju saznanja o svojim pravima i postupcima vezanima uz zaštitu tih prava. U slučajevima kad su radnice uputile pritužbu za zaštitu svog dostojanstva, poslodavci su provodili postupke u kojima povreda dostojanstva najčešće nije utvrđena. Pravobraniteljica je uočila da poslodavci najčešće krše prava žena radnica na sljedeće načine: ne nude nove ugovore o radu na određeno vrijeme trudnicama kad saznaju za njihovu trudnoću; trudnicama nezakonito otkazuju ugovore o radu na neodređeno vrijeme; radnice premještaju na drugo radno mjesto nakon njihovog povratka s rodiljnog dopusta; općenito diskriminacijski postupaju prema radnicama koje se poslije rodiljnog dopusta vraćaju na posao.

MOGUĆE MJERE:

- * Donijeti programe za poticanje ženskog poduzetništva > kreditne linije sa subvencioniranim kamatama, omogućiti jamstva za kredite kod banaka (lokalni garantni fondovi)
- * Poticati zapošljavanje starijih dugotrajno nezaposlenih žena te im sufinancirati prekvalifikacije
- * Poticati i financirati poduzetničke zone, tehnološke parkove, poduzetničke inkubatore
- * Poduzetnice određen broj godina osloboditi plaćanja komunalnih naknada
- * Financirati cjeloživotno obrazovanje s posebnim naglaskom na informatiku
- * Sufinancirati zapošljavanje i poduzetništvo žena s invaliditetom
- * Organizirati javne radove
- * Prilikom zapošljavanja žena, osloboditi ili smanjiti komunalne naknade poduzetnicima/cama koji su ih zaposlili
- * Educirati žene o radničkim pravima
- * Educirati nezaposlene žene o praktičnim znanjima potrebnim za traženje posla: pisanje CV-a, molbe; samoprezentacija
- * Pružiti besplatnu pravnu pomoć
- * Jačati radnička prava i informiranje o radničkim pravima
- * Educirati povjerenike/ce za ravnopravnost spolova u poduzećima

Usklađiva- nje profesio- nalnog i privatnog života

Jedan od uzroka neravnopravnog položaja žena na tržištu rada je rodno segregirana podjela rada u obitelji. Prema istraživanju prof. Davora Topolčića (Institut društvenih znanosti Ivo Pilar) o rodnoj segregaciji u kućanskim poslovima, žene obavljaju 90% kućanskih poslova uključujući brigu o djeci i starijima. Jedino područje gdje muškarci (98%) više participiraju od žena su kućni popravci dok podjednako sudjeluju u iznošenju smeća (73%) i u nabavci namirnica (65%).

Čak i brigu o kućnim ljubimcima više preuzimaju žene (75%).

Razlozi nezaposlenosti žena su i u previsokim cijenama čuvanja djece u odnosu na visinu plaća. Osim toga, za mnoge su obitelji jaslice i dječji vrtići nedostupni zbog popunjenih kapaciteta i predugih lista čekanja. Također briga o starijim i nemoćnim članovima i članicama obitelji najčešće je na ženama. Prema istraživanju koje je udruga CESI provela 2007. godine,

u poduzećima s više zaposlenih žena 40% bolovanja radnika/ca uzeto je zbog brige o djeci i nemoćnim članovima obitelji dok se u tvrtkama s više zaposlenih muškaraca na bolovanje gotovo isključivo odlazi zbog bolesti zaposlenika.

MOGUĆE MJERE:

Briga o djeci

- * Cjelodnevni boravci u vrtićima i osnovnim školama (makar prva 4 razreda)
- * Povećati broj mjesta u vrtićima
- * Uvesti jednosmjensku nastavu
- * Poticati rad jaslica
- * Pružiti podršku volonterskim udrugama koje se bave mladima i djecom radi osmišljavanja njihova slobodnog vremena
- * Poticati javne institucije (knjižnice, škole) da budu otvorene za djelatnosti udruga koje se bave djecom i mladima
- * Afirmirati očinstvo i sudjelovanje muškaraca u obiteljskom životu
- * Podupirati servise za pomoć u kući

Rad

- * Poticanje poduzetnika/ca za uvođenje fleksibilnog radnog vremena i skraćenog radnog vremena
- * Poticanje rada kod kuće > donosi rizike manje mirovine, lakšeg otkaza, nemogućnosti napredovanja, ali u situaciji velike nezaposlenosti žena može pridonijeti bržem i lakšem zapošljavanju
- * Zaštita sezonskih radnika/ca > lokalna zajednica izvan sezone može djelomično financirati doprinose te time omogućiti rad na neodređeno vrijeme

Briga za starije osobe

- * Sufinanciranje smještaja u domovima za odrasle za obitelji slabijeg imovinskog stanja
- * Podrška volonterskim udrugama koje se bave osobama starije životne dobi

Slobodno vrijeme žena

- * Poticati i sufinancirati grupe žena koje organiziraju provođenje slobodnog vremena žena
- * Posebno poticati organizacije žena na selu
- * Promovirati roditeljski dopust za muškarce te sudjelovanje muškaraca u obiteljskom životu

Socijalna i zdravstvena politika

- * Briga za maloljetne majke i veća skrb za samohrane majke
- * Provođenje stambene politike naročito za mlade obitelji
- * Poticanje sistematskih zdravstvenih pregleda

Politička participacija žena

Četiri su najčešća tumačenja zašto žene ne participiraju u politici: jer nemaju resursa, jer nemaju interesa, jer ih “nitko nije pitao” i jer im formalna i neformalna institucionalna pravila onemogućavaju ulazak u politiku. Žene su u Hrvatskoj obrazovanije od muškaraca, istraživanja pokazuju da postoji interes žena za politiku, a formalna pravila omogućavaju ženama da se bave politikom. No živimo u patrijarhalnom društvu koje još uvijek smatra da “žene nisu za politiku” i da je politika “muški posao”, a sveprisutni seksizam otežava ženama pristup političkim institucijama i obeshrabruje one koje se uključe. Istovremeno političke stranke nemaju strategije za uključivanje žena i mladih u svoje članstvo što žene ostavlja na marginama politike.

Nakon parlamentarnih izbora 2007. godine učinjen je korak unatrag u političkoj participaciji žena. 2003. godine u hrvatski je parlament izabrano 22% žena dok je

nakon nedavnih izbora taj udio pao na 20,9% (odlaskom pojedinih zastupnika u Vladu, broj žena je porastao na 22%). U Vladi je u proteklom mandatu sudjelovalo 33% žena dok u aktualnoj Vladi sudjeluje 20% žena.

U svibnju 2009. godine u Hrvatskoj se održavaju lokalni izbori. Politička participacija žena na lokalnom nivou još je manja nego na nacionalnom. Preporuka Odbora ministara (2001)¹⁹ o participaciji građana u javnom životu na lokalnoj razini usmjerava pozornost na važnost pravične zastupljenosti žena u lokalnoj politici. Žene u Hrvatskoj sudjeluju u predstavničkim tijelima lokalne samouprave sa svega 8% u općinama, odnosno 15% u gradovima i županijama. Funkciju načelnice, gradonačelnice ili županice obnaša svega 5% žena.

Trend stagnacije u političkoj participaciji žena mogao bi se s parlamentarnih izbora 2007. preslikati na lokalnu razinu pri

čemu posebno treba voditi računa da se izmjenio Zakon o izborima za tijela lokalne i područne samouprave. Načelnici/ce, gradonačelnici/ce i župani/ce te njihovi zamjenici/ce birat će se izravno i veliko je pitanje koliko će se žena uspjeti izboriti za nominaciju svoje stranke. Međunarodna iskustva pokazuju da većinski izborni sustavi negativno utječu na udio žena u procesima odlučivanja. Također se do sada pokazalo da se broj žena u predstavničkim tijelima na lokalnoj razini povećavao nakon formiranja izvršnih tijela – poglavarstava, no budući da su poglavarstva novim Zakonom o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi ukinuta, to više neće biti slučaj. Istovremeno općinska i gradska vijeća i županijske skupštine postaju jedine političke arene na lokalnoj razini te samim time još nedostupnije ženama.

U isto vrijeme došlo je do izmjena Zakona o ravnopravnosti spolova koji u dijelu vezanim uz političke stranke kaže:

Članak 12.

(1) Provođenjem posebnih mjera promicat će se ravnopravno sudjelovanje žena i muškaraca u tijelima zakonodavne, izvršne i sudbene vlasti, uključujući javne službe te postupno povećavati uključivanje podzastupljenog spola tako da njegova zastupljenost dosegne razinu njegovog udjela u ukupnom stanovništvu Republike Hrvatske.

(2) U svrhu ostvarivanja cilja iz stavka 1. ovoga članka uvodit će se posebne mjere kada je zastupljenost jednoga spola osjetno neuravnotežena.

(3) Osjetna neuravnoteženost jednog spola u smislu stavka 2. ovoga članka postoji ako je zastupljenost jednog spola u tijelima političkog i javnog odlučivanja niža od 40%.

(4) Pri imenovanju u državna tijela i tijela jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave i druge pravne osobe s javnim ovlastima, mora se voditi računa o uravnoteženoj zastupljenosti oba spola.

(5) Pri imenovanju članova diplomatskih predstavništava, članova odbora, povjerenstava i izaslanstva koja zastupaju Republiku Hrvatsku na međunarodnoj razini, državna tijela dužna su voditi računa o uravnoteženoj zastupljenosti žena i muškaraca.

Članak 15.

(1) Prilikom utvrđivanja i predlaganja liste kandidata/tkinja za izbor zastupnika u Hrvatski sabor, za izbor članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave kao i za izbor članova u Europski parlament političke stranke i drugi ovlašteni predlagatelji dužni su poštivati načelo ravnopravnosti spolova i voditi računa o uravnoteženoj zastupljenosti žena i muškaraca na izbornim listama sukladno članku 12. ovoga Zakona.

(2) U cilju provedbe stavka 1. ovoga članka političke stranke i drugi ovlašteni predlagatelji pri utvrđivanju izbornih lista dužni su uvoditi posebne mjere na način da zastupljenost muškaraca i žena na listama za izbor zastupnika u Hrvatski sabor, članova u predstavnička tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i članova u Europski parlament ne bude osjetno neuravnotežena, sukladno članku 12. stavku 3. ovoga Zakona. Sukladno članku 12. stavku 1. ovoga Zakona, postupno povećanje podzastupljenog spola mora se postići najkasnije prigodom provedbe trećih redovitih izbora od dana stupanja na snagu ovoga Zakona.

Za nepoštivanje ovih odredbi predviđene su sankcije:

Političke stranke i drugi ovlašteni predlagatelji koji prilikom predlaganja lista kandidata/tkinja za izbor zastupnika u Hrvatski sabor, članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, kao i članova u Europski parlament, ne poštuju načelo ravnopravnosti spolova utvrđeno člankom 15. ovoga Zakona te ne vode računa o uravnoteženoj zastupljenosti žena i muškaraca na izbornim listama sukladno članku 12. ovoga Zakona, kaznit će se za prekršaj novčanom kaznom od 50 000 kuna za izbore za zastupnike u Hrvatski sabor i članove u Europski parlament, novčanom kaznom od 40 000 kuna za izbore za članove gradskih vijeća i županijskih skupština, odnosno novčanom kaznom od 20 000 kuna za izbore za članove općinskih vijeća.

Ostaje pitanje kako će se utvrditi neuvodenje posebnih mjera prije 3. izbornog ciklusa. Valja napomenuti da će za lokalnu razinu 3. izborni ciklus biti za 8 godina.

MOGUĆE MJERE:

Političke stranke

- * Osvještavanje političkih stranaka
> unutar stranaka potrebno je poboljšati položaj žena putem osnaživanja ženskih stranačkih organizacija i promoviranjem njihove političke funkcije
- * Izrađivati rodno osviještene stranačke programe
- * Javno nametati ženska pitanja od lokalne važnosti
- * Stvarati muške saveznike po pitanjima važnim za žene
- * Osnaživati i educirati žene u političkim strankama
- * Postaviti jasne kriterije za kandidature unutar stranaka

Lokalna povjerenstva za ravnopravnost spolova

- * Provoditi kampanje za veću političku participaciju žena
- * Povezivati političarke i nevladine organizacije > zajedno raditi na rodnoj ravnopravnosti, razmjenjivati informacije, umrežavati se

Lokalne vijećnice

- * Osnaživati žene koje su u vijećima kako bi se mogle izboriti za izvršne pozicije
- * Educirati lokalne vijećnice
- * Zagovarati rodno osviještene politike i rodno osjetljiv proračun

Medustranačka suradnja

- * Umrežavanjem povezati žene iz različitih stranaka
- * Stvoriti ženski lobi

Proračun iz rodne perspek-

– 52 –

Prije svega, rodno osjetljivi proračun NIJE zasebni proračun za žene ili za muškarce.

Ekonomisti obično promatraju proračun kao neutralan instrument jer tu se ne spominju muškarci i žene već financijske kategorije. Proračun ipak nije rodno neutralan već prije “rodno slijep” jer ignorira različite utjecaje na žene i muškarce kao i na različite skupine muškaraca i žena. Takav proračun ne uzima u obzir da žene i muškarci imaju različite uloge, odgovornosti i sposobnosti.

Donošenje i priprema proračuna je proces raspoređivanja sredstava u skladu s postavljenim ciljevima i stoga se smatra ključnom političkom i ekonomskom odlukom svake vlade. Proračunom su obuhvaćene informacije o tome koliko su raspoloživa sredstva za sljedeću godinu, odakle se pribavljaju i kako se raspoređuju.

Proračun pokazuje: ukupne vladine izdatke (na potrošnju i investicije), prihode (uglavnom od poreza) i sektorsku raspodjelu prihoda (na obrazovanje, zdravstvo, promet, poljoprivredu, financije, obranu itd.).

Cilj stvaranja rodno osjetljivog proračuna je analiza svih oblika javnih prihoda i potrošnje iz rodne perspektive te definiranje rezultata potrošnje i donošenje zaključka što to znači za žene i muškarce i njihov položaj u društvu.

Preko 60 zemalja ima i provodi različite rodno osjetljive proračunske inicijative, a mnoge se provode i od strane samih vlada. Ta praksa se intenzivirala nakon konferencije u Pekingu 1995. i donošenja jednog od ključnih dokumenata, Pekinške platforme za akciju, koja kaže da:

“Vlade moraju učiniti napor i sistematski razmatrati koju korist od potrošnje javnog sektora imaju žene; prilagoditi proračun kako bi se osigurala jednakost pristupa u sektoru javne potrošnje, kako radi povećavanja

proizvodne sposobnosti, tako i radi zadovoljavanja socijalnih potreba.”

Stvaranje i analiza proračuna iz rodne perspektive je relativno novi pristup za promicanje rodne ravnopravnosti.

RODNA ANALIZA PRORAČUNA

Rodno osjetljivi proračun je onaj proračun koji daje pozitivan odgovor na pitanje jesu li potrebe i interesi žena uključeni u njega.

On ukazuje na različitost potreba, povlastica, prava i obveza koje žene i muškarci imaju u društvu u vezi s proizvodnjom dobara, usluga, te uključenošću u mobiliziranje i raspodjelu raspoloživih resursa. To je alat za analizu kojim se raščlanjuje nacionalni proračun i analiziraju učinci politike prihoda i rashoda, posebno s naglaskom na segment siromašnih i ugroženih žena (ali i drugih ugroženih skupina).

Bilo koji proračun – državni, županijski, gradski, proračun ministarstva – može se analizirati iz rodne perspektive.

Za davanje rodne dimenzije proračunu potrebno je na svim razinama izrade proračuna, lokalnoj i nacionalnoj, voditi računa o rodnim specifičnostima i trendovima. Puno ga je lakše raditi ako su žene aktivno uključene u taj proces.

Rodno osjetljivim proračunom potrošnja i prihodi vlade promatraju se i procjenjuju iz rodne perspektive, a istovremeno se promiče učinkovita upotreba raspoloživih resursa, s ciljem postizanja rodne ravnopravnosti i razvoja ljudskih potencijala.

Cilj rodne analize proračuna nije povećanje proračuna ili iznosa za pojedine njegove stavke, nego njegove kvalitativne promjene, te postavljanje novih i pravednijih prioriteta, kao i promjene programa unutar različitih sektora.

KORISTI OD RODNE ANALIZE PRORAČUNA³

Za vlade

Rodna analiza proračuna je jedan od najučinkovitijih načina na koji vlade mogu pokazati svoju rodnu osjetljivost i odlučnost u primjeni relevantnih preporuka i aktivnosti na koje su se međunarodno obvezale. Ukazivanjem na rezultate i utjecaj nacionalne potrošnje, u mogućnosti su pokazati i napredak u vezi s nastojanjima za postizanje rodne ravnopravnosti. Na ovaj se način izbjegava postojanje nesklada između nacionalne politike o unapređenju položaja žena i doznačenog proračuna. Također, tako se jednostavno mogu izbjeći promašaji izazvani nerazumijevanjem ili podcjenjivanjem rodne dimenzije u odnosu na javne prihode i troškove⁴. Rodna analiza proračuna doprinosi uravnoteženosti i održivosti razvojnih ciljeva i poboljšava razinu učinkovitosti politike.

Za žene

Rodna analiza proračuna prepoznaje, poboljšava i vrednuje važan doprinos i ulogu žena u područjima privatne, reproduktivne ili obiteljske skrbi (koje su uglavnom nevidljive i podcijenjene!), budući da popravljaju propuste nastale kao rezultat određenih makroekonomskih izbora koji su doveli do "rezanja" zdravstvene, socijalne i obrazovne potrošnje.

Ona osnažuje i potiče žensko liderstvo u javnim i praktičnim sferama politike, gospodarstva i društva (kao što su parlament, vlada, poslovni sektor, mediji, kultura, vjerske institucije, sindikati, te institucije civilnog društva).

Rodna analiza proračuna prepoznaje i uzima u obzir potrebe najsiromašnijih i najnemoćnijih. Njom se osigurava postojanje i provođenje političke volje izgradnjom jakih koalicija između ženskih

organizacija koje se ne ograničavaju na zaštitne političke intervencije ili nečiju dobrohotnost.

KLJUČNE ODREDNICE RODNO OSJETLJIVIH PRORAČUNSKIH INICIJATIVA

Za uspješnu realizaciju rodno osjetljivih proračunskih inicijativa važno je znati kako su nastale, na kojim područjima djeluju, kako će biti predstavljene i dokumentirane, te koga su sve "pokrenule". Slijedi kratki pregled po navedenim točkama:

1. Polazna točka (*tj. koji dionik je inicirao rodno osviješteni proračun*):
  - a. nevladina udruga
  - b. vlada
  - c. određeni odbor (tijelo) u vladi
2. Područje djelovanja (*kako geografski, tako i sadržajno*)
  - a. na nacionalnoj, državnoj, regionalnoj ili lokalnoj razini
  - b. u vezi s potrošnjom ili prihodima
  - c. u vezi sa svim ili samo odabranim dijelovima javne potrošnje i/ili prihoda
3. Način izvještavanja (*tj. u kojem će ga obliku javnost dobiti na korištenje*)
  - a. rodno osjetljivi proračun pripremljen kao odvojeni dokument
  - b. rodno osjetljivi proračun ugrađen u postojeće javne dokumente
4. Politička dinamika (*širina dosega i razine uključenosti relevantnih čimbenika*)
  - a. tko je sve uključen u rodno osjetljivu proračunsku inicijativu?
  - b. tko ju koristi?
  - c. tko ju financira?
  - d. tko ima odgovornost provođenja i moć mijenjanja?
  - e. tko pruža otpor?
  - f. kakva je uloga razvojnih agencija?

³ 2005., CESI, Rodna perspektiva u politici i praksi, str. 57 - 64

⁴ Npr.: Koliko bi novih radnih mjesta bilo otvoreno da su poduzetnice imale bolji pristup programima podrške (i kreditima)?

Rodno osjetljive proračunske inicijative mogu poteći od strane vlade⁵, nevladinih udruga⁶ i kao zajednička inicijativa⁷.

KATEGORIJE JAVNE POTROŠNJE

Kategorije javne potrošnje s aspekta rodne analize proračuna možemo podijeliti na sljedeće:

1. Potrošnja usmjerena na ispunjavanje potreba određenih grupa muškaraca ili žena (dječaka ili djevojčica)

Na primjer: programi zaštite ili prevencije zdravlja žena, savjetovališta u vezi s problemima nasilja u obitelji, posebni programi za žene s malom djecom, posebni edukativni programi za djevojke, itd.

2. Troškovi promicanja jednakih mogućnosti u okviru javnog sektora

Na primjer: troškovi edukacije o jednakim mogućnostima zaposlenika/ca vladinih tijela i institucija, programa za najniže rangirane djelatnice, informiranja o plaćenom roditeljskom dopustu i mogućnostima koje se zaposlenicima/cama pružaju u vezi s brigom o djeci u vrtićima i jaslicama, itd.

3. Troškovi proračuna za uvođenje rodne dimenzije u sve pore društvenog života i djelovanja, koji, u načelu, proizvode dobra ili usluge dostupne cijelom društvu (s naglaskom na njihov rodni aspekt)

Na primjer: pokazuje li cjeloviti proračun za obrazovanje želju nadležnog ministarstva za postizanjem pune rodne ravnopravnosti? Tko pohađa programe za opismenjavanje koje vlada provodi? Tko ima koristi od novčane potpore poljoprivredi koja se daje iz proračuna za poljoprivredu i tko prima poljoprivredne subvencije? Tko su korisnici osnovne zdravstvene zaštite?

Prema dostupnim pokazateljima, najveća je potrošnja u sklopu treće kategorije. To je u stanovitom neskladu sa čestom spremnošću političara i javnih osoba za priznavanjem rodne prirode ciljanih programa za žene. Naime, unatoč toj "isturenosti" u javnim nastupima, prve su dvije kategorije znatno manje i kraće zastupljene u ukupnom proračunu pa se kao izazov postavlja potreba primjene rodno osjetljive analize na treću kategoriju u kojoj postoje sektorski proračuni. Usmjerenost na financiranje programa koji su isključivo ili uglavnom namijenjeni ženama nije dovoljna iz jednostavnog razloga što većina javne potrošnje nije rodno određena kao što nisu ni metode prikupljanja proračunskih prihoda. Različit društveni i ekonomski položaj žena i muškaraca znači da na njih državni proračuni različito utječu.

---

5 1985. godine je australska vlada pvela Australsku žensku proračunsku inicijativu dok je Ured za položaj žena igrao ključnu ulogu koordinirajući aktivnosti između Ministarstva financija, ekonomskog planiranja, te ostalih ministarstava ključnih za javnu potrošnju i olakšavajući dijalog s predstavnicima civilnog društva.

6 primjeri Velike Britanije, Švicarske, Kanade, Tanzanije i Zimbabwea

7 1995. godine je, kao zajednička inicijativa predstavnic parlamenta i nevladinih organizacija, započela Južnoafrička ženska proračunska inicijativa, koja se na početku bavila nacionalnim proračunom (u svim nacionalnim ministarstvima), ali je provodila i studije o lokalnim proračunskim sredstvima.

Literatura:

Obradović Dragišić G., Valković I. (2007), *Istraživanje o jednakim mogućnostima na tržištu rada*, Zagreb: CESI

Dubljević M., Galeković S., Obradović-Dragišić G., (2004), *Žene i vodenje*, Zagreb: CESI

Obradović Dragišić G. (2005), *Rodna perspektiva u politici i praksi*, Zagreb: CESI, 2005.

Broz T. (2007), *Obje strane demokracije*, Zagreb: CESI

Kesić V. (2008), *Feminizam i država*, Zagreb: CESI

*** (2008), *Žene i muškarci u Hrvatskoj 2008*, Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske

*** (2007), *Nacionalna politika za promicanje ravnopravnosti spolova 2006-2010*, Zagreb: Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova

– 56 –

*** (2006), *UN Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena*, Zagreb: Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova

*** (2006), *Kako skrojiti politiku jednakih mogućnosti*, Novi Sad: Asocijacija poslovnih žena-PAŽ

*** (2007), *Putokazi ka ravnopravnosti žena i muškaraca 2006.-2010.*, Zagreb: Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova

*** (2005), *Proračunom prema ravnopravnosti spolova*, Zagreb: Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova

Povelja Ujedinjenih naroda, NN, međunarodni ugovori, br.15/93.

Zakon o ravnopravnosti spolova, NN 82/2008.

Impressum

Ova publikacija izdana je u okviru projekta Liderice u lokalnim zajednicama – Žene to mogu, uz potporu Norveške narodne pomoći te projekta Ravnopravnost spolova i EU, uz potporu Grada Zagreba.

Ovdje navedeni stavovi autorica ne moraju nužno odražavati stavove Norveške narodne pomoći i Grada Zagreba.

Autorice:

Tajana Broz (urednica),
Anamarija Gospočić,
Gordana Obradović Dragišić

Lektura i korektura:

Kristina Šubašić

Grafičko oblikovanje:

Bestias

Izdavačice:

CESI

Za izdavačice:

Gordana Obradović-Dragišić

Naklada:

1000

Kontakt adresa:

CESI

Nova cesta 4, 10 000 Zagreb

tel: 385 1 24 22 800

fax: 385 1 24 22 801

e-mail: cesi@zamir.net

www.cesi.hr; www.libela.org

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 693138.

Norwegian People's Aid

Cesi

